

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

використання терміну “завдання” є більш доцільним в силу того, що в процесі дослідницької роботи студентам пропонують певні “доручення”, “призначення” до виявлення окремих явищ та закономірностей їх розвитку.

Висновки. Отже, в якості робочого пропонується такий варіант визначення дефініції “науково-дослідницьке завдання”: це таке проблемне завдання, яке націлене на вивчення

певних фактів та явищ, на актуалізацію знань про них з метою вироблення й систематизації суб’єктивно нової інформації про дійсність.

1. Амелина Н.С. Учебно-исследовательская деятельность студентов педвуза... Дис. кан. пед. наук – КГПИ им. А.М. Горького – Киев – 1982 г.

2. Куле Ф. Мировой кризис образования. – Пер. с англ. – М.: Прогресс. – 1991 г.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2009

УДК 378

Лариса Гриценко, доцент кафедри теорії та методики технологічної освіти
Полтавського державного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

У статті досліджуються напрями розв’язання проблеми використання інтерактивних методів навчання, які застосовуються під час організації навчального процесу з різних дисциплін.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, спільна діяльність викладачів і студентів, графічна підготовка, основи графічної грамотності, активні методи, ігрові технології.

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах модернізації української освіти як одного з перспективних напрямів удосконалення навчального процесу у виші є його спрямування на демократизацію взаємовідносин викладача та студента, що відображається в нових підходах до навчання, а саме: інтенсифікації навчального процесу на основі впровадження в нього інтерактивних технологій навчання і організаційного розвитку студента, як майбутнього фахівця, створення психологічно комфортного середовища, що забезпечує альтернативність у виборі форм і методів навчання.

Досвід показує, що традиційна система викладання у виші призводить до формування у студентів психології споживання наукових знань, нездатності до критичного осмислення поданого матеріалу, неспроможності робити власні обґрунтовані висновки: це, в свою чергу, негативно позначається на якості виконання курсових та дипломних досліджень. Розв’язання цих актуальних проблем можливе лише на основі впровадження новітніх педагогічних технологій, які б давали можливість розвивати творчі здібності кожної особистості. Останнім часом популярності набули такі педагогічні терміни і

поняття, як особистісно орієнтоване навчання, нетрадиційні форми науково-педагогічної і методичної роботи, які тісно пов’язані з використанням інтерактивних методів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історії освіти України такі підходи до навчання використовувалися ще на початку ХХ ст. і були поширені в педагогічній практиці української школи у 20-ті рр. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання проблеми, використання таких методів в навчальному процесі демонструє розмаїття думок, альтернатив та конкретних прикладів реалізації подібних проєктів. У наукових та методичних працях вітчизняних і зарубіжних авторів, серед яких – Ш. Амонашвілі, О. Ананьєв, В. Антонюк, Є. Афанасьєв, А. Бойко, О. Боровиков, І. Вовчак, В. Гужва, Є. Ільїн, Н. Єрьоміна, Дж. Лаудон, М. Кларін, М. Макарова, Т. Писаревська, А. Постевой, І. Рогач, М. Сендзюк, В. Ситник, З. Соколовська, А. Страхарчук, С. Сухомлинський, В. Тизул, Ф. Хміль, Г. Хотинська, В. Шаталов, Ю. Шурупова, Н. Яценко, окреслені напрями розв’язання проблеми використання інтерактивних методів навчання, які застосовуються під час організації навчального процесу з різних дисциплін.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Виклад основного матеріалу. Слово “інтерактив” прийшло до нас із англійської мови і походить від слова “interact”, де “inter” – взаємодія і “act” – діяти. Отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, коли кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб’єктами навчання. За оцінками російських психологів спільна діяльність викладачів і студентів на 90% ефективніша, ніж при звичайному проведенні заняття [5].

Дослідження проведені Національним тренінговим центром (США) показують, що інтерактивне навчання дозволяє значно збільшити відсоток засвоєння викладеного матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість студента, а й на його почуття, волю, дії, практику. Результати цих досліджень були відображені в схемі, що отримала назву “Піраміда навчання” [3].

У процесі запровадження інтерактивних методів навчання викладач стикається з низкою проблем, а саме:

- відсутність сформованої мотивації навчання, що не сприяє відповідному емоційному ставленню студентів до процесу засвоєння знань та активної пізнавальної діяльності;
- існування стереотипних підходів щодо викладання матеріалу через традиційні методи навчання, які виявилися малоефективними в сучасних умовах. Тривале застосування пасивних методів навчання створює певні труднощі в процесі запровадження інтерактивних методів, особливо коли студенти стикаються з такими методами вперше;
- відсутність у студентів досвіду та навичок їх спільної взаємодії, творчого пошуку у процесі знаходження рішення;
- наявність скутості у студентів щодо формулювання власних думок, їх висловлювання, аналізу тощо [6].

Одним із найважливіших чинників, які впливають на вирішення цих проблем, є об’єднання традиційних й інтерактивних методів навчання. Зокрема, при викладанні дисциплін “Нарисна геометрія та креслення”, “Методика викладання креслення”, які є базовими в системі підготовки майбутніх вчителів технологічної освіти та креслення за напрямом підготовки 6.010103 “Технологічна освіта” в умовах переходу до європейських стандартів широко впроваджуються інтерактивні методи навчання, які

мають великі можливості щодо розкриття творчої особистості, розвитку інтелектуальної активності та ініціативи, широких пізнавальних мотивів, вихованню графічної культури і творчої самостійності.

Пріоритетними методами в процесі графічної підготовки студентів є активні методи, в яких увага приділяється не тільки узагальненню і систематизації раніше засвоєних знань, а і створенню умов для практичної обробки отриманих знань, умінь, навичок [7].

Серед таких методів, які успішно застосовуються у процесі оволодіння студентами основами графічної грамотності можна назвати такі: ділові ігри, ігрове проектування (модуль “Машинобудівне креслення” – тема “Нерознімні та рознімні з’єднання”), програмне та комп’ютерне навчання (модуль “Ортогональне проектування”), презентації індивідуальних графічних робіт (модуль “Машинобудівне креслення” – тема “Читання складального креслення”), дидактичні кросворди (модуль “Проекційне креслення”). Щоб акцентувати увагу студентів під час занять, викладач повинен мотивувати студентів до вивчення матеріалу шляхом добору найцікавіших проблем, оголошення очікуваних результатів і критеріїв оцінки роботи. Окрім цих методів, застосовуються такі, як мозковий штурм і мозкова атака, дискусія, робота в малих групах, тренінги.

Ігрові технології навчання передбачають створення ситуацій, за яких студент залучається в ігровий контекст, що вимагає від нього дій з вирішення типових практичних ситуацій у контексті тематичного теоретичного матеріалу: 1) організаційно-діяльнісні ігри (організація колективної діяльності на основі аналізу системи проблемних ситуацій за визначеним технологічним циклом – проектування проблемної ситуації, формулювання проблеми, робота у мікро-групах, загальне обговорення, аналіз пізнавальної діяльності кожного учасника обговорення; 2) рольові ігри (формулювання проблеми і розподіл ролей між учасниками для їх вирішення); 3) ділові ігри (імітаційне моделювання реальних життєвих ситуацій).

Застосування під час занять ділових і рольових ігор допомагає залучити до занять практично всіх студентів. Ділові ігри проходять, як правило, у формі налагодженого групового пошуку, що вимагає залучення до комунікації всіх учасників. Одним з її учасників, є автор, який висловлює власні погляди. Інший учасник – реципієнт, який, сприймаючи авторський текст, будує образ того, що зрозумів, щоб реконструювати авторський погляд. Третій

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

учасник комунікації в рамках ділової гри може бути критиком, який, спираючись на результати прийнятого рішення, виробляє власну позицію, більш оформлену. Четвертий учасник – організатор комунікації – погоджує всі види робіт і перетворює різні зусилля в єдиний спрямований рух з метою вдосконалення авторського погляду.

Завершується ділова гра підведенням підсумків, де основна увага акцентується на аналіз її результатів, що мають найбільше значення для практики. Проте завершальна фаза може бути розширена до рефлексії всього ходу гри.

Наприклад, при проведенні такої гри в процесі оволодіння методикою викладання шкільного предмету “Креслення”, об’єктами такої рефлексії можуть стати: динаміка індивідуальних, групових, міжгрупових траєкторій руху процесів мислення; динаміка утворення колективної думки на основі змін у міжособистісних відносинах; позиційність гравців і міжпозиційні відносини [6].

Досвід використання цих методів свідчить, що вони дозволяють подавати матеріал одночасно інтелектуально насиченим і доступним для сприйняття, забезпечують поєднання теорії та практики, стимулюють розвиток нестандартного мислення, сприяють формуванню пізнавальної активності й самостійності, самосвідомості та саморегуляції розумової діяльності, формують позитивний емоційний фон, надають проблемного характеру пізнавальному процесу, допомагають студентові здійснювати самоконтроль і коригування навчальної діяльності, створюють атмосферу співробітництва, розвивають навички професійного спілкування, що, зрештою, створює передумови формування конкурентноспроможного спеціаліста.

У практиці викладання графічних дисциплін успішно застосовується проблемний метод, який передбачає розвиток апарату понятійного мислення та творчого підходу до графічної діяльності студента.

В основу нашого дослідження була покладена система методів проблемно-розвивального навчання, побудована на основі принципів цілепокладання та проблемності. Така система повною мірою відображає характер “взаємопов’язаних дій того, хто навчає, і того, хто навчається, спрямованих на оволодіння системою знань, умінь і навичок”, вона орієнтована на розвиток у студентів просторового мислення. Студенти не створюють понять, образів, а засвоюють їх у процесі навчальної діяльності [1, 152]. Це визначення відображає передусім не сутність, а явище навчання. Сутність навчання виявляється у єдності мотиваційного, змістового і операційно-орієнтовного аспектів навчання, що

передбачає розвиток активних зв’язків, що йдуть від викладача до студентів, і зворотних зв’язків – від студентів до викладача [2]. До активних прямих зв’язків відноситься звернення викладача до аудиторії із питань теми, що розглядається, з’ясування думки слухачів, спільний аналіз проблемних ситуацій, залучення студентів до організації та проведення занять, до підготовки окремих питань. Активними зворотними зв’язками є відповіді студентів на питання викладача, рецензування відповідей (заняття з “дублерами”), розв’язання ними проблемних завдань, постановка питань до викладача. Викладач, усвою чергу, виступає “експертом”: концентрує увагу на навчальній меті заняття, генерує запитання, корегує хід проведення занять. Такий підхід сприймається студентами не як щось нав’язане викладачем, а як спосіб їх самореалізації. Виконуючи функції викладача, він розуміє необхідність самоосвіти, мотивації навчання, вчиться бути демократичним, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення, набуває діловитості та гідності.

Доцільність застосування проблемного підходу багато в чому залежить від змісту теми змістового модулю. Кожна навчальна тема представляє логічно завершене коло фактів, відомостей, графічних понять, які повинні бути опрацьовані викладачем під час підготовки до заняття. Створення і розв’язання проблемних ситуацій повинно відігравати допоміжну роль і становити, як правило, тільки частину заняття. Таке навчання допоможе студентам не тільки успішно оволодіти навчальним матеріалом, але і сприятиме вихованню в них інтересу до креслення, графічної культури, активізуватиме їх пізнавально-навчальну діяльність [8].

Проблемний підхід повністю відповідає завданню виховання активної особистості, оскільки він потребує напруженої розумової роботи студентів та спирається на їх самостійність у пізнавальному процесі. Здобувати знання, допитливо шукаючи зв’язки між явищами, стає з часом рисою характеру людини, в значній мірі формує її технічне мислення.

Саме таке навчання передбачає взаємодію викладача і студента, яка орієнтує особистість на розвиток її творчих здібностей, уміння обрати із альтернативних варіантів розв’язання ситуацій найбільш оптимальні, стимулює винахідливість і кмітливість; координує дії студента на виконання окремих завдань, спонукаючи до самостійного пошуку нових даних, підготовку мініпрезентацій тощо. Мета подібної взаємодії – досягнення четвертого рівня навчання, який передбачає творчий підхід у різних видах активності: фізичної, соціальної та пізнавальної [5].

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Як свідчить досвід, викладачу, використовуючи інтерактивні методи в процесі організації навчання основам графічної грамотності, доводиться працювати в різних режимах, у тому числі в інтроактивному, коли всі потоки замкнені на студентах, тобто передбачається організація їх самостійної навчальної діяльності, і екстрактивному, коли інформаційні потоки циркулюють поза об'єктом навчання чи спрямовані до нього, що характерно для лекційних форм навчання [2].

У цьому контексті організація навчально-виховного процесу можлива лише у поєднанні всіх його складників:

а) інформаційного (передавання, сприймання, накопичення, перетворення, зберігання і застосування інформації);

б) психологічного (становлення і розвиток індивідуума);

в) кібернетичного (управління пізнавальною діяльністю студентів).

Слід відзначити, що саме така система навчання акцентує увагу на індивідуальному розвитку молоді, враховуючи здібності кожного, сприяє формуванню особистісних якостей, творчому саморозвиткові і самовираженню. Крім того, інтерактивний тип навчання має низку суттєвих дидактичних переваг, а саме:

- ініціативна позиція студента в навчальному процесі;

- самостійний творчий пошук відповідей, підґрунтям яких є власний досвід з одночасним його збагаченням;

- самодіагностика ефективності педагогічних зусиль викладача як умова реакції на педагогічне явище, життєву ситуацію;

- наявність творчої домінанти у викладача, спеціальних умінь і навичок імпровізації;

- вироблення рефлексії, саморефлексії і вміння здійснювати психофізіологічну корекцію власної діяльності [6].

Аналіз експериментальних досліджень дає підстави стверджувати, що впровадження інтерактивних методів навчання при опануванні графічних дисциплін забезпечує можливість:

- значно підвищити рівень зацікавленості студентів, усвідомити власні здібності та вміння;

- активізувати їх творчу, пізнавальну активність, розвиток мислення і глибину засвоєння матеріалу;

- чітко спланувати аудиторну і самостійну роботу за кредитно-модульною системою навчання, що сприяло раціональній організації проведення занять та створенню умов для розвитку творчих здібностей студентів;

- сформувати у студентів сталої професійної мотивації навчання та зацікавленості у вивченні

графічних дисциплін, що стимулюють їх пізнавальну активність і суттєво підвищують якісний рівень знань від застосування нових технологій та дослідницького підходу до освоєння теоретичних матеріалів;

- створити за допомогою спеціальних педагогічних заходів гармонізовану систему особистої адаптованості студентів до запровадження інтерактивних методів.

Висновки. Таким чином, інтерактивні методи навчання дозволяють: виключити монологічний виклад навчального матеріалу та дублювання інформації, яка може бути отримана з доступних джерел, мимовільно запам'ятовувати спеціальні технічні терміни й відомості, підсилити мотивацію до вивчення графічних дисциплін, створити сприятливу атмосферу співробітництва, формувати активно-пізнавальну і розумову діяльність студентів.

Більш широке застосування інтерактивних методів навчання сприятиме формуванню нових якостей, поглядів, умінь та навичок, власне, викладача, його індивідуального стилю спілкування в процесі педагогічної взаємодії зі студентами; удосконаленню комунікативної компетентності викладача, його вміння встановлювати та підтримувати контакт з аудиторією, регулювати відносини зі студентами, стабілізувати їх психологічний стан, знімаючи адміністративну напругу, надаючи студентам можливість розкрити власні здібності для ефективного сприйняття запропонованого матеріалу.

1. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – М.: Интор, 1996.

2. Использование интерактивных (диалоговых) технологий обучения в процессе творческого саморазвития личности учащихся / [С. Еримбетова, А. Маджуга, Б. Ахметжан] – М.: АМ Вестник высшей школы, 2003. – №11. – С. 48 – 49.

3. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры, дискуссии (Анализ зарубежного опыта). – Рига, 1995.

4. Кларин М.В. Технология обучения. – Рига, 1999.

5. Корнеева Л. Интерактивные методы обучения // Высшее образование в России. – 2004. – №12. – С. 107 – 108.

6. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2004. – С. 192.

7. Преображенская Н.Г. Сечения и разрезы на уроках черчения в школе: пособие для учителя: Из опыта работы. – М.: Просвещение, 1986.

8. Сергеев П. Роль интерактивных форм обучения в повышении познавательной активности учащихся. Образование и виртуальность // Сборник научных трудов 8-й Международной конференции Украинской ассоциации дистанционного образования / Под общ. ред. В.А. Гребенюка и В.В. Семенцова. – Харьков-Ялта: УАДО, 2004. – С. 276 – 279.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2009